

Mehdi Babayev

«Professional MÜHASİB» jurnalının baş redaktoru, sərbəst auditor

Ticarət obyektlərində malın qiymətinin aşağı salınaraq təqdim edilməsi və vergilər

əvvəli ötən sayımızda

Biz aydınlaşdırdıq ki, pərakəndə ticarətdə qanunvericiliyin tələbinə görə satışa daxil olmuş bütün malların üzərində malın adı, növü və qiyməti göstərilməklə dəqiq tərtib edilmiş qiymət kağızı olmalıdır, yəni qiymət məlumatları mütləq qaydada müştəriyə informasiya formasında təqdim olunmalıdır. Qeyd edildi ki, malın qiymət kağızında göstərilən qiyməti endirilərək müştəriyə təqdim edilməsi müştəriyə əvvəlcədən mal haqqında verilən informasiyanın qeyri-düzgün olmasıdır. Bu halın baş verməsi də inzibati xəta yaradır.

Lakin qiymətlərin endirilməsini və hətta bütövlükdə hədiyyə verilməsini dəstəkləyən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin digər müddəaları da vardır. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində «bağışlama müqaviləsi» formasını nəzərdə tutan müddəalar vardır ki, qanunla bir şəxsin digər şəxsə əşyanı bağışlaması və ya hədiyyə verməsi qadağan edilmir. Əgər mal alıcıya bağışlanılırsa, deməli, qiymət tam endirilmiş olur. Həmçinin, həmin Məcəllənin 587-ci maddəsində göstərilir ki, əgər satıcı əşyanın qüsurları barədə qabaqcadan məlumat verməmişsə, lazımı keyfiyyəti olmayan əşyanın verildiyi alıcının ixtiyarı var ki, satıcının təqsiri olub-olmamasından asılı olmayaraq, satıcıdan alış qiymətinin mütənasib azaldılması tələb etsin. Həmin Məcəllənin 592-ci maddəsində göstərilir ki, kompleksiz əşya verildiyi halda da alıcı satıcıdan alış qiymətinin mütənasib surətdə azaldılmasını tələb edə bilər.

Müştəri mağazaya daxil olur, almaq istədiyi malın üzərindəki qiymət kağızında göstərilən məbləği maliyyə imkanının aşağı olmasına görə tam ödəyə bilməyəcəyini satıcıya bildirməklə ondan malı bir az aşağı qiymətə satmağı xahiş edir. Satıcı da müştərinin xahişini nəzərə alaraq malı nisbətən ucuz satmaq qərarına gəlir. Belə halda malın ucuz satılması qanun pozuntusu hesab edilə bilməz. Aydın ki, belə vəziyyətlər çox nadir hallarda baş verə bilər və bu cür faktların kütləvi olması inandırıcı deyildir. Lakin kütləvi şəkildə qiymət fərqləri yaradaraq malların pərakəndə satışını həyata keçirən sahibkarların apardığı satış əməliyyatları qanun pozuntusu kimi hesab edilməlidir, yəni mallar haqqında istehlakçılara kütləvi şəkildə düzgün informasiya vermədiklərinə görə onlar inzibati xəta törətmiş olurlar.

Vergitutma məsələsində isə bir az diqqətli olmaq lazımdır. Vergi Məcəlləsinin xarakteri sahibkarın müstəqil olaraq öz malının ucuz satması prinsipinə qarşı çıxmır. Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsi bəzi hallarda bazar qiyməti nəzərə alınmaqla vergilərin hesablanmasını nəzərdə tutur. Məsələn, 30 gün ərzində vergi ödəyicilərinin eyni xüsusiyyətli və ya eyni cinsli mallara (işə, xidmətə) tətbiq etdikləri qiymətlərin səviyyəsi 30 faizdən çox (aşağı və yuxarı) dəyişdikdə, bazar qiyməti nəzərə alınmaqla, vergilərin hesablanması həyata keçirilə bilər. Yuxarıda sadaladığımız hallarda müştəriyə bilərəkdən ucuz satılan malların dəyəri bu maddə ilə vergiyə cəlb oluna bilər. Vergi Məcəlləsinin 14.6.4-cü maddəsində göstərilir ki, müəyyənləşdirilmiş bazar qiymətlərindən ancaq vergitutma məqsədləri üçün istifadə edilir və mallar (işlər, xidmətlər) qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada faktiki satış qiyməti ilə uçota alınır. Göründüyü kimi, qanunvericilik malların bilərəkdən, düşünülərək, fərdi yanaşılaraq ucuz satılmasına qarşı çıxmır.

Qanunvericiliyin bəzi müddəaları qiymətlərin tətbiqində fərqli məqamları üzə çıxarır. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 622-ci (pərakəndə satılan malın qiyməti və ödənilməsi) maddəsində göstərilir ki, əgər öhdəliyin mahiyyətindən ayrı qayda irəli gəlmirsə, alıcı malı pərakəndə alqı-satqı müqaviləsinin bağlandığı an satıcının elan etdiyi qiymətlə ödəməyə borcludur. Burada «alqı-satqı müqaviləsinin bağlandığı an» dedikdə, satıcının alıcıya kassa və ya əmtəə çekini və ya malın ödənildiyini təsdiq edən digər sənədi verdiyi an nəzərdə tutulur (maddə 615). Deməli, alıcı malı pərakəndə alqı-satqı müqaviləsinin bağlandığı an, yəni kassa çekini verdiyi an satıcının elan etdiyi qiymət müqavilə qiyməti kimi nəzərdə tutulmalıdır. Qiymət kağızında göstərilən qiymətdən fərqli qiymət deyilsə və son məqamda deyilən (yəni müştəri ilə son razılaşdırılan) qiymət kassa çeki ilə təsdiqlənsə, bu, müqavilə qiyməti kimi, yəni tərəflərin əməliyyatda təsbit etdikləri qiymət kimi nəzərdə tutula bilər.

Bütün yuxarıda göstərdiklərimizi nəzərə alaraq belə qənaətə gəlmək olar ki, təsadüfi müştərilərin tələbini nəzərə alaraq qiymət kağızında göstərilən məbləği endirməklə faktiki alınan pulun məbləğinə uyğun kassa çeki təqdim edilməsi qanun pozuntusu kimi qəbul edilməməlidir və vergitutma məqsədləri üçün belə malların bazar dəyəri nəzərə alınmalıdır. Lakin kütləvi və məqsədli şəkildə qiymət fərqləri yaradaraq, yəni «qiymət kağızında göstərilən məbləği endirmək» qaydasını tətbiq etməklə faktiki (endirilmiş) alınan pulun məbləğinə uyğun kassa çeki təqdim edilməsi yolu ilə malların pərakəndə satışını həyata keçirən sahibkarların apardığı satış əməliyyatları qanun pozuntusu kimi hesab edilməlidir, yəni mallar haqqında istehlakçılara kütləvi şəkildə düzgün informasiya vermədiklərinə görə onlar inzibati məsuliyyətə cəlb olunmalıdır. Vergitutma məqsədləri üçün isə malların qiyməti tərəflərin əməliyyatda (əqddə) təsbit etdikləri qiymət qəbul edilir. Əks hal sübuta yetirilmirsə, qiymət kağızının üzərindəki məbləğ bazar qiyməti kimi qəbul edilə bilər (VM, maddə 14.2).